

ELŐSZÓ

ELŐSZÓ

10.56233/SZABADPIAC.2023.1.1

Különlegesen gazdag szellemi anyagot sikerült egybegyűjteni folyóiratunk 7. számába, amelynek vezető témája a hagyomány, aminek fogalmát hagyományainkhoz híven szerkesztői kerekasztal-beszélgetésben vitatjuk meg.

Szűts Zoltán kérdésfelvetése az volt, hogy a digitális átalakulás megváltoztatja-e a múlthoz, és azon belül a hagyományhoz való viszonyunkat? Csepeli György szerint a digitalizáció és a datafikáció kihívás elé állítja a történelemtudományt, hiszen elmarad a korábbi korszakokban megszokott selejtezés, nem lesz felejtés, csak emlékezés, aminek értelmező keretek híján meg kell birkóznia a szelektálatlan tények zavaró halmazával. Szatmári Péter szerint ez a helyzet megnyitja az utat a sokféle emlékezés, a sokféle történetmondás előtt, ami a befogadót választási kényszerbe hozza. Ropolyi László arra hívja fel a figyelmet, hogy az adatrögzítő technológiák szédítő iramú változása esetleg megoldja a szelekciós problémát, mivel az új adatrögzítő technikai eszközök nem feltétlenül kompatibilisek a régiekkel. A beszélgetés résztvevői egyetértettek azzal, hogy a mesterséges intelligencia képességeinek kibővülése veszélyek forrása, hiszen ezáltal a múlt álruhába öltözhet, megnehezítve a tények feltárását. A kerekasztal negyedik meghívottja a Chat GPT volt, „aki” kifogástalan válaszokat adott a felelős szerkesztő kérdéseire. A válaszokban nem volt hiba, simán átmentek volna a Turing teszten. Ugyanakkor a figyelmes olvasónak feltűnhet, hogy a gépi intelligencia válaszaiban a szavak készlete sivár, az érvelés lineáris, hiányzik belőle az emberi szellem működésére jellemző rekurzivitás, a váratlan nyelvi fordulatok okozta meglepetés. A chat GPT biztos nem értené, ha úgy jellemeznénk, hogy ő a „szürkekék hegedűse”.

A szám elméleti blokkjában elsőként Szabó Márton cikkét találjuk, aki radikálisan szakít a felfogással, miszerint a retorika csak az elröppenő szavak csúrésének-csavarásának eszköze és a lényeg a társadalmi és természeti folyamatokba való cselekvő beavatkozás. A kiváló politológus meggyőzően érvel amellett, hogy a retorika az emberi jelenvalólét érvényesítésének nélkülözhetetlen eszköze, amelynek használója miközben beszél, egyben cselekszik is. A szerző erőteljesen bírálja azt az álláspontot, miszerint a retorikai eszköztár csak paraván, amely mögött az igaz valóság vár a pontos, nyelvtől független megismerésre. Nietzsche és az őt követő 20. századi filozófusok érveit felhasználva a szerző a nyelv, és azon belül a retorika központi szerepét hangsúlyozza, ami nélkül nincs valóság, és nincs annak megismerése sem.

Szabó Orsolya Edit a digitális térbe átkerülő kulturális örökségátadásának mechanizmusaival foglalkozik, ennek megértése érdekében előzetesen áttekinti a kulturális örökség korábban kialakult átadási gyakorlatait, amelyek elsődlegesen a család és az iskola köré szerveződtek. A szerző úgy látja, hogy a digitális átalakulás során felértékelődnek a családon és az iskolán kívüli, elsődlegesen a világhálózathoz kötött platformok, amelyek résztvevői egyszerre létrehozzák és fogyasztják a tartalmakat, és amelyek viszonya a múlthoz fix igazodási pontok hiányában problematikussá vált. A megoldást a közösségek újra felfedezése, a közös igazodási pontok megtalálása jelentheti.

ELŐSZÓ

Z. Karvalics László a könyvek jövőjét kutatva „könyves ökoszisztémáról” beszél, amelyet elválaszt a nyomtatott könyvek fizikai valóságától azt állítva, hogy a dematerializálódás a hagyományos könyvelőállítás összes lényeges szellemi funkcióját érintetlenül hagyta, miközben a könyvben leírt tartalom hozzáférését a lehető legszélesebb olvasói kör számára hozzáférhetővé tette. A szerző alaposan elemzi a megmaradt könyvvagyon értékeit, esettanulmányok alapján jó és rossz példákat felhozva a fizikailag létező könyvek megőrzésére és elpusztítására.

Tófalvy Tamás a metaverzumot vizsgálva megállapítja, hogy az nem más, mint egy hibrid interfész, azaz egy olyan felület, amelyen keresztül hozzáférünk a digitális világhoz, például tartalomhoz, információhoz, szolgáltatásokhoz. A szerző szerint a metaverzum kapu, amelyen keresztül belépünk a digitális világba, ahol mindent megtalálunk, amit ez a világ kínál virtuális valóságként. Tófalvy, mintha csak ismerte volna Szabó Márton cikkét, a metaverzumot retorikai alakzatként fogja fel, amely a nem létező jövőt használja a jelenben ható piaci érdekek legitimálására.

A szám empirikus blokkjában elsőként Csepeli György, Papp Richárd és Surányi András jelenleg zajló kutatásának első eredményeivel ismerkedhet meg az olvasó. A magyarországi holokauszt 80. évfordulójához közelítve a szerzők, a történesek egykori helyszínein, az ott élők narratív emlékezetének mintázatait vizsgálják három nemzedék tagjainak körében. Eredményeik szerint a magyarországi holokauszt ugyan elmúlt, de temetetlen maradt, és minél távolabb kerül a jelenhez képest, annál kevésbé múlik el.

Kővágó Emese az 1944-45-ben a Vajdaságban élő magyar lakosság ellen történt tömeggyilkosságok emlékezetét kutatja, amely a kikényszerített felejtést követően lassan teret nyer a jelenlegi vajdasági emlékezetpolitikában. Civil akarat hiányában azonban még nem sikerült az emlékezést a szerb-magyar megbékélés szolgálatába állítani.

Böröndy Júlia eredeti megközelítésű cikkében a városi tereket vizsgálja női szempontból. A szerző megfontolásai tanulságosak lehetnek a városi terek kialakítói számára, akik sokszor nincsenek tisztában azzal, hogy az általuk tervezett közterek használóinak fele nő, akik a férfiakkal képest eltérő igényekkel lépnek ki a közterekre.

A Műhely rovatban két cikk található. Rosa Susanna D. Nhancale cikkének első részét lapunk 6. számában közöltük. A második rész az új infokommunikációs ökoszisztéma oktatásba való behatolásának ütemével foglalkozik, számos megvilágító erejű ábrán mutatva az e-learning gyakorlatok szerveződését a felnőttkorúak számára kínált oktatásban.

A másik cikket Balla Georgina, Törteli Telek Márta és Szűts Zoltán írta. A szerzők a cikkben arra a kérdésre keresik a választ, hogy helyettesíthető-e a nonverbális kommunikáció szimbólumokkal? A szerzők úgy látják, hogy az érzelmi jelentést hordozó ikonikus jelecskék, az emojik, az elektronikus postán küldött üzenetek kísérőiként, de önállóan is, egyenértékűek a testközeli nonverbális kommunikáció során szokásos metakommunikáció jeleivel, a különbség mindössze annyi, hogy az emojik jelentését előzetesen meg kell tanulnunk.

A Reflex rovatban az előző számunk gerincét kitevő háborús tematika kapcsán érkezett két hozzászólás olvasható. Grajczjár István és Pauló Edit empirikus adatokkal bizonyítja, hogy az ukrán-orosz háború folytán menekülésre kényszerített ukrán állampolgárok Magyarországon biztonságban érezhetik magukat, akár maradnak, akár továbbmennek egy másik országba.

ELŐSZÓ

Ezek az adatok annál is inkább figyelemre méltók, mert a szerzők tudatosítják az olvasóval, hogy a magyar lakosság nem menekültbarát, a xenofóbia a magyar társadalomtól korántsem idegen. Az ország határaihoz közeli térségben zajló háború elől menekültek látványa azonban a szolidaritás korábban ismeretlen hullámát szabadította fel a magyarokban, akik körében – a 2022-es év során szerzett kutatási eredmények szerint – a nők, a magasabb iskolai végzettségűek, a középosztály tagjai és a kormánypárti szavazók átlagon felül vettek részt menekülteket segítő tevékenységekben. A szerzők azonban arra is figyelmeztetnek, hogy egy elhúzódó fegyveres konfliktus esetén a szankciók és az ukrán vezetés elleni magyarországi hangulatkeltés könnyen átfordulhat menekültellenességbe.

Murányi István John Jost-tól vett alaptézise szerint az emberek hajlamosak olyan ideológiákat, attitűdöket és viselkedési mintákat elfogadni, amelyek megerősítik saját csoportjuk pozícióját, legitimálják az alá-fölé rendeltségen alapuló rendszert, amelyben élnek. Háború idején a rendszerigazolás könnyen válik a negatív ellenségkép, az intoleráns xenofóbia táptalajává. A szerző frappánsan megválasztott történelmi példákön szemlélteti a rendszerigazolás és az ellenségkonstruálás közötti kapcsolatot. A cikk záró részében Murányi a rendszerigazolás és a szociális dominancia elméleteit alkalmazza, eredeti módon, a napjainkban zajló orosz-ukrán háború esetére.

Csepeli György és Szűts Zoltán